

УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ТА РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Обґрунтовано низку пропозицій відносно управління потенціалом та розвитком підприємств харчової промисловості на основі модернізації, з метою її прискорення та активізації, яка базується на єдності окремих взаємопов'язаних елементів, що тісно функціонують один з одним.

Обоснован ряд предложений относительно управления потенциалом и развитием предприятий пищевой промышленности на основе модернизации с целью ее ускорения и активизации, основанной на единстве отдельных взаимосвязанных элементов, которые тесно функционируют друг с другом.

Grounded row of suggestions in relation to the use of management potential and development of enterprises of food industry on the basis of modernization, with the purpose of its acceleration and activation, based on unity of separate associate elements which closely function with each other.

Ключові слова: потенціал і розвиток підприємства, модернізація, посткризова економіка, сировинна база підприємств, управління.

Сталий розвиток підприємств харчової промисловості тісно пов'язаний з економікою не лише України, а й інших країн світу, і значною мірою знаходиться під впливом таких загальних проблем, як продовольча криза та розповсюдження голоду, глобальне потепління, деградація природного середовища, дефіцит матеріально-сировинних ресурсів, розширення масштабів бідності, диференціація рівня життя між багатими та бідними, загострення міжнародних конфліктів. Тому нові відносини в економічній системі супроводжуються засиллям імпорتنих продуктів харчування на ринку, прийняттям керівниками підприємств управлінських рішень помилкового характеру, недосконалістю функціонування механізму маркетингу, лібералізацією цін у галузі та проблемами щодо необхідності формування сировинної бази підприємств.

У зв'язку з цим, актуальність даного дослідження визначається необхідністю пошуку шляхів удосконалення управління потенціалом та розвитком підприємств із врахуванням організаційно-економічної модернізації підприємств харчової промисловості з метою забезпечення їх економічної стійкості. Запровадження модернізації на українських підприємствах визначає особливу значущість оцінки та вибору варіантів їх розвитку. Недостатня вивченість даного питання зумовили актуальність і вибір теми дослідження.

Теоретичні, методологічні та практичні питання управління потенціалом та розвитком харчової промисловості на основі впровадження організаційно-економічної модернізації підприємств набули особливої актуальності в роки панування ринкової економіки. Однак, хоча є різні точки зору щодо визначення цього поняття, проте немає економічної категорії, яка була б виділена в окремий науково обґрунтований самостійний напрям з врахуванням

сучасної економічної думки. Водночас, низка важливих аспектів змісту та особливостей застосування організаційно-економічної модернізації харчової промисловості, яка суттєво впливає на економіку галузі, а також обґрунтування принципів побудови ефективної системи виробництва продуктів харчування, стратегії їх розвитку, інтеграції з сільським господарством розглянуті, на наш погляд, недостатньо. Виникла необхідність у додаткових дослідженнях у сфері формування сировинної бази, вдосконалення механізму маркетингу та управління, розвитку інвестиційних процесів, та, зокрема, управління потенціалом підприємства.

Дослідження різноманітних питань ефективного функціонування підприємств харчової промисловості відображені у працях відомих вітчизняних авторів: П.П.Борщевського, О.Б.Бутнік-Сіверського, Л.В.Дейнеко, А.О.Заїнчковського, Д.Ф.Крисанова, І.І.Лукінова, Т.Л.Мостенської, Я.Б.Олійника, Л.В.Опацького, Б.Й.Пасхавера, П.Т.Саблука, М.П.Сичевського, Г.М.Тарасюк, Л.Г.Чернюк, Л.І.Федулової, І.Р.Юхновського та багатьох інших дослідників. Значний внесок у розвиток визначення пріоритетів стратегії розвитку галузями здійснили такі вчені-економісти, як О.М.Алимов, О.І.Амоша, М.П.Бутко, В.М.Геєць, В.Ф.Столяров, А.М.Федорищева, М.І.Чумаченко, В.С.Яцков.

Метою даної статті є визначення та обґрунтування шляхів удосконалення управління потенціалом та розвитком суб'єктів господарювання на основі модернізації з метою її прискорення та активізації на підприємствах харчової промисловості України.

Одним з пріоритетних секторів економіки України є харчова та переробна промисловість, які органічно з'єднують ланцюг «виробництво сільськогосподарської сировини – виробництво продуктів споживання – споживачі продуктів харчування». З огляду на дане питання зазначимо, що стійкий розвиток харчової промисловості нерозривно пов'язаний з ритмічністю виробництва сільськогосподарської продукції – основної сировини протягом року для переробних підприємств.

Враховуючи значущість питання постачання сировини для підприємств, важливо, щоб система господарювання у сільському господарстві сприяла нейтралізації впливу природного середовища в коливанні обсягів виробництва її продукції. Зазначимо, що значний вплив на ритмічність поставок сировини здійснюють метеорологічні умови її виробництва. Тобто, в несприятливих кліматичних умовах господарювання при зниженні врожайності та обсягів виробництва сільськогосподарської продукції при стабільному попиті така ситуація призводить до зростання цін на ринку, а при збільшення врожайності та обсягів виробництва – навпаки, до зниження. Таку ситуацію ми відслідковуємо в країні, на жаль, сьогодні.

У таких випадках провідне місце з вирішення даних питань належить державному регулюванню економіки. Лише створення відповідних умов на ринку сільськогосподарської продукції є передумовою для встановлення рівноваги між попитом та пропозицією, між виробниками сільськогосподарської сировини та переробними підприємствами. На цьому шляху важливим є збереження всіх властивостей сільськогосподарської сировини до моменту її надходження на підприємство, з метою виробництва продуктів харчування високої якості та безпечності з мінімальними витратами, використовуючи повною мірою для цього потенціал підприємств харчової промисловості.

Стосовно такої категорії як «потенціал підприємства», то ми цілком розділяємо думку вчених, які основний зміст даного поняття визначають як «інтегральне відображення (оцінка) поточних і майбутніх можливостей економічної системи, яка трансформує вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси. Це складна, динамічна, поліструктурна система». [1, с.11-12]

Н.С.Краснокутська дотримується іншої думки, визначаючи потенціал підприємств як «можливості системи ресурсів і компетенцій (здібності, навички, досвід) підприємства створювати результат для зацікавлених осіб за допомогою реалізації бізнес-процесів». [2, с.7] Такий підхід вченої враховує лише внутрішні можливості підприємства (ресурси) та доводить, що вони зумовлюють забезпечення його конкурентних переваг на ринку, визначаючи можливий попит.

Інші науковці розкривають категорію «потенціал» як сукупність трудових, матеріальних, технічних, фінансових та інноваційних ресурсів, навичок і можливостей керівників, фахівців та інших категорій виробничого персоналу для виконання робіт, одержання максимального прибутку, і, звісно, забезпечення ефективного розвитку та функціонування підприємства. [3, с.6] Завершуючи на даному етапі дослідження категорії «потенціал» (за результатами систематизації), звернемо увагу і на проблему його управління, яке також передбачає досягнення підприємством мети з мінімальним використанням ресурсів. Автори посібника з «Управління потенціалом підприємства» визначають потенціал підприємства як «реальну або ймовірну здатність виконати цілеспрямовану роботу» [4, с.13], що, на наш погляд, є досить звуженим і не дає повною мірою економічного визначення досліджуваної категорії. Цікавий підхід до функціональних методологічних принципів модернізації ресурсного потенціалу висловлює М.М.Салун, запевняючи, що вони розробляються для «підсистем промислового підприємства: маркетинг; управління; організація; дослідження і розробки; підготовка виробництва; забезпечення ресурсами: персонал, техніка і

технологія, фінанси; організація виробничого процесу, організація виробничої структури і інфраструктури, організація праці та функціонування основних фондів, організація руху матеріальних ресурсів у виробництві...обслуговування товару у споживача». [5, с.232] Автор даного підходу акцентує увагу на принципах модернізації ресурсного потенціалу в розрізі управлінської та маркетингової функціональних підсистем промислових підприємств.

Отже, здійснення контент-аналізу найбільш уживаних і розповсюджених визначень потенціалу підприємства дало нам можливість зрозуміти та визначити необхідність впровадження організаційно-економічної модернізації, яка і враховує приховані можливості (або потенційні можливості) підприємств харчової промисловості України. З огляду на питання управління розвитком, колектив однодумців під керівництвом Л.В.Дейнеко вважає, що «...реалізація стратегії розвитку харчової промисловості України та її регіонів зумовлена необхідністю створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного харчового виробництва, впровадження наукоємних технологій у галузі, зменшення залежності від імпорتنих поставок продовольства, перетворення агропромислового комплексу у високоефективний, експортоспроможний стабільний сектор економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави». [6, с.208] Вчені схиляються до точки зору, що з метою зростання конкурентних можливостей харчової промисловості необхідно забезпечити належний фінансово-економічний стан підприємств галузі, звернути увагу на висококваліфікований кадровий склад і підвищення рівня ефективного управління, оптимізувати виробничі потужності та оновити обладнання шляхом модернізації виробництва.

Тому, в рамках даного дослідження, ми вважаємо, що критична ситуація для модернізації полягає, частково, у застарілих основних засобах, не відповідних для нових умов господарювання системі організаційно-економічних зв'язків і структури управління, високих витратах виробництва, скороченні вкладення інвестицій в основний капітал. На дане питання звертають увагу і вчені Дніпропетровської державної фінансової академії, які пишуть, що «окремі галузі харчової промисловості (пивоварна, тютюнова, кондитерська, лікєро-горілчана, виробництво соків і безалкогольних напоїв тощо) вийшли в лідери за темпами модернізації виробництва, технічний рівень решти харчових і переробних підприємств не відповідає сучасним вимогам». [7, с.117] Все це обумовлено застосуванням керівниками таких підприємств радикальних економічних заходів, які покликані адаптувати їх до нових сучасних обставин: зміну рецептури продукції, нарощування заборгованостей, зниження реального обороту, оптимізацію сплати податків, поширення розрахунків у готівковій формі, здачу в оренду майна та його продаж, а головне – створення умов для імпортозаміщення продукції.

Проте, на нашу думку, нерозв'язання усіх зазначених й частково інших проблем спричинило нові, які пов'язані із зниженням конкурентоспроможності продовольчих товарів та відповідно їх якості, ефективністю використання виробничого потенціалу (на даний час відслідковується зниження рівня його використання), розвитком інтеграції виробництва та вдосконаленням економічних відносин. Наш аналіз показує, що зважаючи на специфіку функціонування продовольчого комплексу, який подекуди має сезонний характер виробництва, процес саморегулювання, який притаманний закону ринкової економіки, не повинен тут мати загальний характер.

Своєрідність функціонування підприємств полягає, на думку автора статті, у відсутності чіткого вектора розв'язання проблем стійкого розвитку галузі, якого не вистачає для формування нового механізму господарювання у посткризовому періоді. «Українське підприємство є первинною ланкою вітчизняного промислового комплексу, а тому забезпечення стійких темпів його розвитку – це запорука економічного зростання господарства загалом». [8, с.152] Так вважає колектив вчених під керівництвом М.М.Єрмошенка. Саме тому організаційно-економічна модернізація покликана сформулювати основи стратегії, які спрямовані на прискорення економічного зростання при поєднанні або консолідації ресурсів і зусиль держави та вітчизняних підприємств. До речі, зазначимо, що без активного втручання держави даний процес має всі шанси затягнутись на невизначений час, пропускаючи суттєві зміни в економічній політиці. Є всі підстави стверджувати, що за таких умов взаємодія внутрішніх (ресурсне і фінансове забезпечення, стратегія розвитку підприємства, маркетинг і менеджмент) та зовнішніх (стан науки, техніки, технологій, попит, рівень доходів населення, забезпечення сировиною) чинників дозволяє забезпечити пріоритети стійкого розвитку галузі за умов розширення асортименту продукції, раціонального використання виробничого потенціалу, збільшення виробництва продуктів харчування (впровадження науково-технічного прогресу, інновацій), підтримки екологічної безпеки виробництва (розв'язання екологічних проблем), і, звісно, покращення її якості (задоволення попиту населення на якісні продукти).

Щодо відмінних властивостей якості харчових продуктів, то В.О.Василенко та Т.І.Ткаченко вважають, що крім органолептичних властивостей – смаку, запаху, зовнішнього вигляду, важливим критерієм повинні бути поживна цінність, нешкідливість для здоров'я. Проте неможливо компенсувати зниження одного показника в продуктах підвищенням іншого – це якості, які притаманні властивості системи. Автори зауважують, що «математично сукупна якість продукту виражається не сумою, а добутком усіх компонентів. Якщо один з них дорівнює нулю, то й загальна якість виробу буде дорівнювати нулю». [9, с.435]

Теорія розглядає модернізацію як цілісний, глобальний процес або універсальне явище, що відбувається у всіх ключових сферах життєдіяльності суспільства, характеризується структурно-функціональною диференціацією та створенням відповідних сучасних форм інтеграції. Дослідивши дану категорію на підставі суцільного дослідження публікаційної активності у сучасних наукових виданнях і за результатами їх систематизації, ми прийшли до висновку, що існують різні визначення модернізації як процесу: глобальна, економічна, організаційна та технологічна, а також різні інтерпретації стадій у взаємозв'язку з характером соціальної інфраструктури та суспільної системи загалом. Як соціально-економічна форма господарської діяльності, модернізація характеризується диференціацією окремих відтворювальних функцій та передачею їх для інтегрального виконання науковим установам на підставі пізнання закономірностей реальних процесів їх структуризації, функціонування та еволюції, появою нових технологій.

Модернізація підприємств, з позиції концептуального підходу, є об'єктивною закономірністю. Так, ще в енциклопедичному словнику Брокгауза і Ефрона, який сьогодні заслужено є однією з найкращих російських енциклопедій та не втратив своєї довідково-наукової цінності до сьогодні (його перший випуск здійснено в 1808-1811 роках, а потім словник перевидавався 14 раз), вже було започатковано використання такого терміна, як «модерн». Тракували його на початку дев'ятнадцятого сторіччя лише як новий стиль у мистецтві та художній промисловості. [10, с.409] Ми вважаємо, є всі підстави стверджувати, що модернізація – це рушійна сила нового в розвитку суспільства та держави. Однак цей процес здебільшого проявляється в умовах посткризової економіки, обумовлений еволюційними змінами властивостей підприємств як ланок системи виробництва. До організаційної модернізації ми відносимо: організаційно-правову структуру, функції, маркетинг, організацію праці та контролю на підприємствах.

Розв'язання проблеми здорового харчування населення є першочерговим державним завданням, оскільки вона пов'язана з соціальною стабільністю суспільства, продовольчою безпекою країни та здоров'ям людей. Колектив науковців ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» під керівництвом Б.Є.Кваснюка вважає, що «від якості повітря, води, продуктів харчування...залежить здоров'я нашої нації – основної продуктивної сили економічного зростання». [11, с.443] Автор цілком підтримує та поділяє дане твердження. Водночас модернізація як історичний феномен є впливом теперішнього, зберігаючи минулі події, виходячи з потреби його ефективної актуалізації відповідно до орієнтирів розвитку на майбутнє. Наші дослідження довели, що в умовах посткризової економіки на стійкий розвиток харчової промисловості здійснює вплив впровадження організаційно-економічної

модернізації підприємств у довгостроковому вимірі. Застосування даного процесу призведе до розширення асортименту харчової продукції, покращення її якості, стабілізації та нарощенні обсягів виробництва підприємств, забезпечить екологічність виробництва та, як результат, гарантуватиме харчову безпеку.

Крім того, зазначимо, що успішне функціонування підприємств залежить від створення стабільної бази виробництва сільськогосподарської продукції як сировинної бази розвитку харчової галузі. Таким чином, упровадження модернізації підприємств розглядається нами як система з позиції єдності кінцевої мети – досягнення стійкої динаміки сталого розвитку галузі.

Список використаних джерел:

1. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч.посібник / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – Вид.2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 316 с.
2. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч.посібник / Н.С. Краснокутська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
3. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник / [О.К. Добикіна, В.С. Рижиков, С.В. Касьянюк. та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
4. Управління потенціалом підприємства: навчальний посібник / [І.З. Должанський, Т.О. Загорна, О.О. Удалих та ін.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.
5. Салун М.М. Функціональні принципи модернізації ресурсного потенціалу промислових підприємств / М.М. Салун // Вісник Хмельницького національного університету.Т.4. – 2010. - №5: Економічні науки. – С.232-236.
6. Стратегія розвитку харчової промисловості України та її регіонів (областей) на період до 2015 року: [колективна монографія] / Л.В. Дейнеко, А.О. Коваленко, Л.В. Старшинська, Е.І. Шелудько / За ред. проф. Л.В. Дейнеко. – К.: РВПС України НАН України, 2004. – 212 с.
7. Становлення і розвиток малого бізнесу в регіоні: [колективна монографія]/ За заг.ред. Н.І. Редіної. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2008. – 508 с.
8. Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання: [колективна наукова монографія] / За наук.ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2008. – 452 с.
9. Василенко В.О. Виробничий (операційний) менеджмент: навч.посібник: вид. 2-ге, виправл. та доп. / В.О. Василенко, Т.І. Ткаченко / за редакцією В.О. Василенка. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 532 с.
10. Брокгауз Ф.А. Иллюстрированный энциклопедический словарь Ф. Брокгауза и И. Ефрона / Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон. – М.: ООО «Издательство» «Эксмо», 2008. – 960 с.:ил.
11. Конкурентоспроможність національної економіки: [колективна монографія] / За ред. д.еко.наук Б.Є Кваснюка. – К.: Фенікс, 2005. – 582 с.